

Graško gradivo je 1973 odkril dr. Koropec, fotokopije so na katedri za zgodovino FF v Ljubljani in čakajo na obdelavo.

V gradivih obeh arhivov sem na hitro pregledal vsak list, če je morda na katerem sodba kriminalnega procesa v aprilu 1714, ki bi nam dala točna imena 11

na smrt obsojenih. Žal te sodbe nisem našel; verjetno bo treba iskati še v upravnem in sodnem arhivu na Dunaju. Vsekakor pa je gradivo o puntu (skupni obseg je 6299 listov) dragocen vir za njegovo znanstveno raziskovanje, ki povsem opravičuje letnico 1713 na tolminskem grbu.

Metka Nusdorfer Vuksanović

KRATEK PREGLED FONDОВ IN ZBIRK, KI JIH ZA TOLMINSKO IN ŠIRŠE OBMOČJE DANAŠNJE OBČINE TOLMIN, HRANI POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

Pokrajinski arhiv v Novi Gorici je pristojen za zbiranje in hrambo arhivskega gradiva s področja tolminske (poleg ajdovske in novogoriške) občine, zato ne preseneča dejstvo, da hranimo okrog 250 fondov in zbirko mikrofilmov, ki služijo kot vir za raziskovanje tolminske preteklosti, predvsem od 2. polovice 19. stoletja pa skoraj do današnjih dni.

Najstarejši podatki za Tolminsko, posneti na mikrofilmih, pa izvirajo še iz obdobja pred 19. stoletjem. To sta urbarja gospostva Tolmin iz leta 1598 in 1624 (orig. v ARS) ter urbarji cerkva v Gorenji Trebuši, na Grahovem, v Ljubinj, na Mostu na Soči, v Podmelcu, Poljubinj, na Prapetnem, v Ročah, na Šentviški gori, v Tolminu, Volarjih in Zatoľminu s konca 17. in iz 18. stoletja (orig. v ŽA). Na mikrofilmu so tudi protokoli in vizitacijski zapisniki Tolminskega arhidiakonata s konca 17. in iz 18. stoletja (orig. v dekan. arh. v Tolm.) ter Učiteljski kataster okrajnega šolskega sveta Tolmin za leta 1880-1919 (orig. v tolmin. muz. zbirki).

Najstarejše gradivo s Tolminskega, ki ga hrani naš arhiv v originalu, pripada fondu Patrimonialna sodnija Tolmin. To je knjiga vpisov raznovrstnih pogodb (kupoprodajne, dedne, darilne, ženitne...) notarske pisarne v Tolminu za leta 1664-1690.

V 2. polovico 19. stoletja pa sega gradivo okrajnih sodišč Bovec in Tolmin (1850-1945), osnovne šole Tolmin (1875-1965) ter fragmentarno tudi nekaterih avstrijskih občin (Idrsko, Kred, Ponikve, Soča, Srpenica, Tolmin, Trenta in Volče). Za to obdobje sta najbolj ohranjena fonda dveh občin, Svete Lucije (Most na Soči) in Šentviške gore, in sicer že od ustanovitve občin, od leta 1850/51 dalje. Tudi gradivo Cestnega odbora Tolmin (1869-1924) je skoraj v celoti ohranjeno. Konec preteklega leta je bila na osnovi tega fonda postavljena razstava, ki prikazuje razvoj (gradnje, popravila ipd.) cestnih povezav na Tolminskem v navedenem obdobju.

Večinoma gradivo številnih malih občin preneha s komasacijami leta 1927/28, do leta 1945 sega le še

gradivo večjih (Bovec, Grahovo, Kobarid, Soča, Sveta Lucija in Tolmin). Z začetka tega stoletja je ohranjeno tudi gradivo okrajnega sodišča Kobarid (1902-1923) in fragmentarno fond Civilni komisariat za politično okraj Tolmin (1915-1920).

Iz časa pred 2. svet. vojno sta tudi fonda Državni tehnični urad Trst s popisi nepremičnin za leto 1939 tudi za takratne tolminske občine ter Tehnični urad Gorica 1926-1944, kjer je ohranjeno tudi za Zgornje Posočje dragoceno gradivo o elektrarnah, mlinih in žagah. V to obdobje spada še gradivo Kmečke in rokodelske posojilnice Tolmin 1939-1940, Mlekarske zadruge Zatoľmin 1921-1925 in Zadruga vojnih oškodovancev Zatoľmin 1921-1932 ter gradivo davčnega urada v Tolminu 1932-1943 in davčnih izterjevalnic v Tolminu, Kobaridu in Bovcu 1943-1946.

Veliko gradiva je zbranega tudi za preučevanje šolske zgodovine. Poleg že omenjenega najstarejšega fonda osnovne šole v Tolminu, hrani naš arhiv vrsto šolskih fondov iz različnih obdobj, in sicer, fond šolsko nadzorništvo Tolmin in področna didaktična ravnateljstva za leta 1918-1943, gradivo kraljevega učiteljskega v Tolminu 1923-1928, kraljevega učiteljskega Vincenzo Arbarello v Tolminu 1937-1943, ekspozitive tolminskega učiteljskega v Portorožu za leto 1947, liceja - gimnazije Vincenzo Arbarello 1925-1940, učiteljskega 1945-1968 in gimnazije 1982-1986 v Tolminu, nato gradivo različnih specifičnih šol in tečajev (enotna srednja šola Tolmin, meščanska šola Tolmin, splošna obrtno-dopolnilna šola Tolmin, kmetijski tečaj Tolmin, pedagoški tečaj učiteljskega Tolmin, kmetijskogospodarska šola Drežnica) ter gradivo osnovnih šol (Bavščica, Borjana, Bovec, Breginj, Čezsoča, Drežnica, Idrsko, Kal-Koritnica, Kobarid, Kred, Krm, Lepena, Livek, Log pod Mangartom, Logje, Most na Soči, Podbela, Podbrdo, Robidišče, Sedlo, Soča, Smast, Staro selo, Sužid, Trenta, Vrsno, Žaga), nekaterih otroških vrtec, vzgojnih zavodov in domov, Delavske univerze in Glasbene šole v Tolminu ipd.

Iz zadnjih let 2. svetovne vojne in časa po njej hranimo arhivsko gradivo okrožnih narodnoosvobodilnih odborov (OF) za Tolminsko iz leta 1944, za Severno Primorsko 1944/45 in Zapadno Primorsko 1944/45 ter okrožni odbor OF za Baško okrožje 1942-1945; okrajnih NOO Bovec 1945-1947 in Kobarid 1945-1947, okrajnega ljudskega odbora Tolmin 1944-55, občinskih ljudskih odborov Bovec, Breginj, Tribuša, Grahovo, Kobarid, Most na Soči in Tolmin za leta 1952-1955 oz. za nekatere do leta 1961 ali 1966; sledi gradivo mestnega ljudskega odbora Tolmin 1945-1952 ter krajevnih ljudskih odborov Borjana, Bovec, Breginj, Čezsoča, Čiginj, Dolenja Tribuša, Drežnica, Gorenja Tribuša, Grahovo ob Bači, Hudajužna, Idrija ob Bači, Idrsko, Kal-Koritnica, Kamno, Kobarid, Kred, Livek, Log pod Mangrtom, Logje, Lom, Sveta Lucija ob Soči (Most na Soči), Šentviška Gora, Podbrdo, Podmelec, Poljubinj, Ponikve, Rut-Grant, Sedlo, Slap-Roče, Smast, Soča, Srpenica, Sužid, Trenta, Trnovo ob Soči, Volarje, Volče, Zatulmin, Žabče in Žaga z raznovrstno letnico začetka, od 1943 do 1947, in enotno zaključno (1952) letnico gradiva.

Iz tega časa se je ohranilo tudi nekaj gradiva podružnice Zadruga vojnih oškodovancev v Trstu na Žagi 1945-1948 ter okrajnega komiteja Ljudke mladine Slovenije Tolmin 1943-1955, okrajnih komitejev (odborov) zveze komunistične mladine Julijske Krajine za Tolminsko 1944-1948, Bovško 1944-1947 in Kobariško 1944-1947, okrajnega odbora antifasistične fronte žena Tolmin 1947-1953 ipd.

Od povojnega gradiva hranimo poleg že omenjenih upravnih fondov, katerih gradivo se začenja deloma že med vojno, še gradivo krajevnih skupnosti Tolmin 1963-1980, Most na Soči 1967-1980 in Rut-Grant 1952-1985 ter Samoupravne interesne skupnosti gospodarskih dejavnosti občine Tolmin 1963-1989. Veliko je tudi fondov različnih medobčinskih svetov, okrajnih zvez, odborov, zbornic in komitejev, občinskih zvez, odborov, aktivov, svetov in konferenc ter krajevnih organizacij z različnih področij (družbeno-političnega, gospodarskega, društvenega). Obsežen pa je fond Občinsko sodišče Tolmin 1944-1978.

S področja gospodarstva imamo poleg že omenjenih zvez in zbornic gradivo Trgovskega podjetja Soča Import-Eksport, Splošnega gradbenega podjetja Standard, Obrtnega podjetja Jelka, Primorja Gorica, TOZD-a Alpkomerc in Kmetijske zadruge iz Tolmina, nato TIK-a in Planike iz Kobarida ter ČIB-a, ATC-ja in Kovinsko industrijskega podjetja Trenta iz Bovca.

Zelo pestro je gradivo društev. Poleg nekaterih občinskih zvez (zveza kulturnih organizacij, občinska zveza telesno-kulturnih organizacij, občinska strelska zveza, meddruštveni odbor planinskih društev Primorske) v našem arhivu hranimo fonde društev, katerih gradivo izhaja še iz prvih desetletij tega stoletja (Izobraževalno društvo Idrija pri Bači 1908-1946, Bralno in pevsko društvo Volarje 1921, Pašno društvo Mederje in Sleme 1913-1934 ter Gasilsko društvo Bovec 1913-1989). Večina društvenih fondov pa je iz povojnega obdobja: Gasilsko društvo Tolmin, Planinsko društvo Tolmin, Čebelarsko društvo Tolmin, Šahovsko društvo Tolmin, Telesnovzgojno društvo Partizan Tolmin, Atletsko društvo Posočje Tolmin, Nogometni klub Tolmin, Košarkarski klub AET Tolmin, Lovska družina Tolmin, Moški pevski zbor Tolmin, Društvo inženirjev in tehnikov Gozdarstva Posočje Tolmin, Društvo slikarjev amaterjev Tolmin, Odred puntarjev Tolmin, Turistično društvo Most na Soči, Mešani pevski zbor Podbrdo in Planinsko društvo Bovec.

Med zadnjimi naj navedem še gradivo knjižnice Cirila Kosmača v Tolminu za čas med leti 1949 in 1980 ter nekatere osebne fonde: Anton Rutar, učitelj, rojen v Čadrgu, zbiratelj gradiva o organizaciji TIGR (1920-1992); Franc Avčín, univerzitetni profesor, planinec in lovec, rojen v Ljubljani, zadnja leta je živel v Trenti, (1929-1983); Dr. Branko Rustja, zdravnik, živel tudi v Kobaridu (1952-1959, korespondenca Alojza Gradnika); Stanislav Kuščer, rojen v Potokih pri Kobaridu, (1915-1987, fotografije in nekaj osebnih dokumentov); Marija Grahelj s Šentviške Gore (1956-1981, gradivo krajevnih skupnosti in raznih lokalnih organizacij in prosvetnega društva Ivan Laharnar).